

Posudek oponenta na diplomovou práci Nikolky Hubálovské „Analýza pracovní neschopnosti v České republice: trendy a příčiny“

Diplomová práce Nikolky Hubálovské „Analýza pracovní neschopnosti v České republice: trendy a příčiny“ má celkový rozsah 96 stran včetně příloh. Textová část práce je strukturována standardně a je rozdělena do sedmi základních kapitol včetně úvodu a závěru. Doplňují ji seznamy použitých zkratk, obrázků, tabulek a použité literatury.

Cílem předkládané práce je studovat trendy pracovní neschopnosti v České republice od 1. 1. 1993 do současnosti.

Práce je rozdělena do sedmi kapitol. Za úvodní kapitolou, kde autorka představuje cíl a strukturu práce, následuje kapitola zabývající se použitými zdroji dat a metodologií. Ve třetí kapitole je popsána legislativa související s pracovní neschopností po roce 1990. Čtvrtá kapitola se věnuje vývoji pracovní neschopnosti v České republice. Poznatky jsou potom v další části doplněny o informace z výběrového šetření pracovních sil. V šesté kapitole je situace v oblasti pracovní neschopnosti v Česku porovnávána s vybranými státy Evropské unie. V závěru jsou hlavní zjištěné poznatky shrnuty.

Nikola Hubálovská si pro svou práci zvolila téma pracovní neschopnosti, které je i v kontextu demografického stárnutí obyvatelstva aktuální, protože pro zmenšující se populaci ekonomicky aktivních osob je důležité, aby tyto osoby byly, pokud možno, zdravé, a tedy práce schopné a aby případná pracovní neschopnost trvala co nejkratší dobu a zatěžovala tak co nejméně zdravotní a sociální systém i další pracovníky, kteří musí za své nemocné kolegy jejich práci vykonávat. Podrobnější analýza vývoje pracovní neschopnosti a také faktorů, které ji ovlivňují, tak může pomoci identifikovat rizikové skupiny a cílit preventivní programy právě na ně.

Z hlediska obsahu je práci potřeba vytknout především následující nedostatky:

1. Abstrakt popisuje pouze strukturu práce, zcela zde chybí informace o nejdůležitějších zjištěních.
2. V hodnoceném textu chybí přehled odborné literatury, která se tématem zabývá a na jejímž základě byly formulovány výzkumné hypotézy.
3. Krajně nestandardní je práce s citacemi. Veškeré legislativní dokumenty jsou citovány na základě druhotných zdrojů (např. opakovaně na str. 20 „Měsíc, 2020“ pro zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění). Přímé citace, opět zejména v případě zákonů, nejsou v textu vyznačeny uvozovkami nebo není vůbec jasné, zda jde o citace (např. již v Úvodu na str. 12 autorka uvádí „Všeobecně by se dalo říci, že počet ukončených případů pracovní neschopnosti na 100 000 nemocensky pojištěných osob v České republice po celé sledované období klesá, zatímco průměrná doba trvání pracovní neschopnosti roste, až do roku 2009, následně dochází k mírnému poklesu až do roku 2017“ – je to citace nebo autorčin závěr?). Neshoduje se také forma citace v textu a v seznamu použité literatury (např. „ÚZIS, 2002“ na str. 14 v textu a „ÚSTAV ZDRAVOTNICKÝCH INFORMACÍ A STATISTIKY ČR, Ukončené případy pracovní neschopnosti pro nemoc a úraz v České republice v roce 2001. [online]. 2002“ na str. 79 v seznamu použité literatury). Korektně nejsou citována také data použitá v tabulkách a obrázcích (např. zdroj pro obrázek 1 na str. 27 „ČSÚ (Pracovní neschopnost pro nemoc a úraz), ČSÚ (demografické ročenky), ÚZIS (Ukončené případy pracovní neschopnosti pro nemoc a úraz)“). V textu práce citovaný Andanov, 2014 se v seznamu literatury objevuje jako Andalov a ve skutečnosti se jmenuje Andonov. V případě článků v časopise, příspěvků ve sborníku nebo kapitol v publikacích většinou není citace v seznamu použité literatury uvedena celá a informace o časopise, sborníku nebo knize zde chybí.

Zdroje nejsou v seznamu literatury řazeny abecedně a zdroje od stejné instituce jsou řazeny zřejmě náhodně (viz např. publikace od ČSÚ na str. 74–76 a také poslední zdroj na str. 80).

4. U některých ukazatelů popsaných v metodologii je obtížné srozumitelné, jak jsou vlastně konstruovány (např. ukazatel „počet případů pracovní neschopnosti na 100 nemocensky pojištěných osob ppn“ je na str. 18 vysvětlen jako „počet nově hlášených případů pracovní neschopnosti“ ... „na 100 nemocensky pojištěných osob“, ale na str. 19 pod vzorcem je uvedeno, že v čitateli je „počet případů pracovní neschopnosti“, jde tedy o nové případy nebo všechny případy? Na str. 18 u výpočtu „průměrného procenta pracovní neschopnosti“ je napsáno „365 ... počet kalendářních dnů v daném období v nepřestupném roce“, ukazatel se tedy v přestupném roce nepočítá?).
5. U obrázku 2 jsou prohozeny osy y, z obrázku se tak zdá, že průměrný věk obyvatel Česka v roce 2017 dosáhl přibližně 110 let.
6. Část ukazatelů je vypočtena na 100 000 nemocensky pojištěných osob, zde autorka zcela opomíjí skutečnost, že tato skupina stejně jako celá populace stárne, a proto změny v čase mohou být dány nejen zmiňovanou legislativou, ale i demografickým stárnutím.
7. V kapitole 4.6 je prezentován vývoj pracovní neschopnosti dle věku za jeden kalendářní rok, který je komentován jako obecně platný průběh sledovaného ukazatele dle věku, takové tvrzení by ale bylo vhodné podložit daty i za další kalendářní roky.
8. Kapitola 4.8 představuje pracovní neschopnost dle krajů (sídla zaměstnavatele). Tato analýza v podstatě o ničem nevyovídá, protože osoby jsou evidovány v tom kraji, kde jejich zaměstnavatel sídlí bez ohledu na to, kde reálně vykonávají svou práci a kde mají bydliště. Jen z počtu nemocensky pojištěných je zřejmé, že velká část zaměstnavatelů má své sídlo v Praze, kde je díky tomu víc nemocensky pojištěných než obyvatel.
9. V grafech a tabulkách, kde jsou srovnávány jednotlivé kraje Česka, není jasné, podle čeho jsou seřazeny (např. obr. 15–19, příloha č. 6).
10. V kapitole 4.9 jsou pojmy průměrná mzda a průměrný plat používány jako synonyma, statistiky vždy uvádějí jen průměrnou mzdu.
11. V tab. 3 a doprovodném textu autorka srovnává podíly osob dle věku, které uvedly, že jejich nepřítomnost v zaměstnání zapříčinila nemoc nebo úraz, na celkovém počtu těchto osob a vyvozuje z toho, které věkové kategorie jsou častěji pracovně neschopné, problém ale je, že se jedná o data z výběrového šetření a počty, a tedy i podíly dotazovaných osob v jednotlivých věkových skupinách se liší, což se odráží i v různých počtech nemocných. Stejně je potom analyzována nepřítomnost v zaměstnání z důvodu nemoci nebo úrazu podle klasifikace CZ-ISCO v tab. 6.
12. V prvním sloupci tab. 6 je špatně celkový součet.
13. Logistická regrese byla vypočtena v podstatě správně (viz podkapitola 5.5), ale interpretace mi přijde poněkud odfláknutá a se zásadními chybami. Konkrétní výtky a doporučení: Zobecnitelnost výsledků nezávisí na p-hodnotě (udává hladinu významnosti, při níž je statistická významnost parametru právě zamítnuta), ale na tom, zda je výběr reprezentativní; V textu mi chybí rovnice odhadovaného regresního modelu; V tabulce 7 je u proměnné věk chybný poslední sloupec; Spojení „k predikci logistické regrese nejvíce přispívají ...“ (první odstavec pod tabulkou 7) mi nepřijde šťastné. Lépe by bylo napsat „na závisle proměnnou mají největší vliv ...“; V druhém odstavci pod tabulkou 7 je chybné číslo u středoškoláků s maturitou (má být 1,1krát); Nevím, kde autorka vzala čísla v odstavci hodnotícím

výsledky pro klasifikaci zaměstnání; Chybí mi zde interpretace vlivu pohlaví; V záhlaví tab. 7, případně v poznámce pod tabulkou, chybí vysvětlení použitých zkratk.

14. První příloha nazvaná „Příloha č. 1 Tab. Podíl pojištěných obyvatel na celkovém počtu Obyvatel, ČR, 1993“ neobsahuje data za jeden rok, ale vývoj od roku 1993 do roku 2017.
15. Příloha č. 5 „Průměrné trvání 1 případu pracovní neschopnosti (ve dnech), podle věkových skupin a skupin diagnóz, ČR, 2017“ žádné informace o věkových skupinách neobsahuje.
16. V přílohách jsou dvě přílohy s číslem 9, na druhou z nich není nikde v textu práce odkazováno.

V práci nalezneme také velké množství nedostatků formálního charakteru a nejsou zde dodržována některá doporučená katederní pravidla formátování (např. na úvodní straně je starý název univerzity Univerzita Karlova v Praze, kapitoly jsou číslovány dvakrát – např. str. 11 Kapitola 1 1 Úvod, nejednotné formátování tabulek i obrázků). Práci by jednoznačně prospěla jazyková korektura, protože text obsahuje velké množství gramatických a typografických chyb, včetně psaní velkých a malých písmen (např. v obsahu kapitola 4 „Vývoj pracovní neschopnosti v české republice“ nebo kapitola 6 „Pracovní neschopnost ve vybraných státech evropské unie“, „čr“ v názvu tab. 1, „cz-isco“ v názvu tab. 6, „esspros“ v názvu tab. 8) a také chyb v interpunkci (např. chybějící tečka za větou, tečka před citovaným zdrojem v závorce, chybějící nebo naopak nadbytečné čárky ve větách a souvětích). Z hlediska úrovně použitých formulací je práce také na poměrně nízké úrovni, některé věty nebo pasáže jsou obtížně srozumitelné (např. „v roce 2019 došlo od 1. ledna 2019“ na str. 24; str. 34 „vliv na tento trend má zajisté i stárnutí populace a zvyšování průměrného věku“; „I přesto že je Výběrové šetření pracovních sil největším výběrovým šetřením v České republice, je nutné počítat s výběrovou chybou daného souboru, například velikostí výběru“ nebo „Odhalení výběrové chyby lze odhadnout zcela přesně, jelikož je závislá na několika známých parametrech: ne velikosti vzorku, velikosti cílené populace a použité hladině významnosti“ na str. 54) nebo nesmyslné (např. str. 31 „naopak po roce 2003, kdy bylo dosaženo nejmenšímu rozdílu mezi pohlavími ve 20. století“, str. 34 „výpočet denního vyměřovacího základu legislativy“; „data z oficiálních statistik“ na str. 64). Místy si čtenář musí některé informace doplnit sám (např. co je „třídenní karenční doba u ošetřovného“ na str. 22, jak souvisí zavedení „otcovské poporodní péče“ s nemocenskou na str. 24). Často je ve větách nevhodně zvolen také slovosled.

Přes výše uvedené výhrady a připomínky doporučuji práci k obhajobě.

V Praze dne 13. 6. 2020

RNDr. Boris Burcin, Ph.D.
oponent